

**Відзив
офіційного опонента на дисертаційну роботу
Бондаря Олександра Богдановича
«ЛІСИСТІСТЬ І ЛІСІВНИЧО-ТАКСАЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ
НАСАДЖЕНЬ ВОДОЗБОРІВ РІЧОК ЛІВОБЕРЕЖНОГО ЛІСОСТЕПУ»,
що подана на здобуття наукового ступеня кандидата
сільськогосподарських наук
зі спеціальності 06.03.03 – лісознавство і лісівництво**

Актуальність теми. Лісові насадження на водозборах річок виконують водорегулюальні, ґрунтозахисні, рекреаційні функції. Вони зменшують випаровування, збільшують водність річок та запобігають ерозії ґрунтів.

Накопичення на великих площах середньовікових, стиглих, перестійних насаджень, незадовільне природне поновлення основних лісоутворювальних порід, а також збільшення негативного впливу людини на лісові насадження на водозборах річок Сула, Псел, Вorskla, Сіверський Донець – все це негативно позначається на виконанні такими насадженнями екологічних функцій.

Для розробки науково обґрутованих заходів, спрямованих на досягнення оптимальної водоохоронної лісистості на водозборах річок Сула, Псел, Вorskla, Сіверський Донець, потрібна актуальна та об'єктивна інформація про характер розташування й поширення лісовых насадження на водозборах.

Для обґрутування лісогосподарських заходів на водозборах річок слід ураховувати різноманітність рельєфу території, особливості ґрунтів, геоморфології, фактичну й оптимальну водоохоронну лісистість, особливості розподілу лісового фонду за категоріями земель, віком, бонітетом, повнотою, продуктивністю тощо. Недостатня вивченість зазначених проблем зумовлює актуальність досліджень О. Б. Бондаря, пов'язаних із визначенням фактичної та оптимальної лісистості, а також особливостей лісівничо-таксаційних показників водозборів річок Лівобережного Лісостепу.

Достовірність одержаних даних та обґрутованість основних висновків і положень. Основні положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, обґрутовані завдяки чіткому формулюванню завдань, використанню апробованих загальноприйнятих методик під час планування, здійснення досліджень та аналізу результатів, зокрема сучасних статистичних методів. Дисертантом проведено великий обсяг робіт і опрацьовано значний масив даних: проаналізовано базу даних ВО «Укрдергліспроект» стосовно 31 лісогосподарського підприємства регіону дослідження, виділено 118 водозборів річок Лівобережного Лісостепу, закладено 54 тимчасових пробних площин. Проведенні дослідження дали змогу виконати всі поставлені завдання.

Дослідження О. Б. Бондаря виконано в межах державних науково-дослідних тем № 2 «Дослідити ефективність використання лісорослинного потенціалу лісами України (рівнинна частина та Гірський Крим) і розробити систему заходів щодо підвищення їх продуктивності та формування деревостанів природного походження» (2014 р., ДР 021U004315) та № 1

«Удосконалити способи та технології проведення рубок у рівнинних лісах України» (2015–2019 рр., ДР 0115U001196), в яких дисертант був виконавцем розділів.

Наукова новизна. О. Б. Бондар уперше кількісно оцінив типологічне й видове різноманіття лісів на водозборах річок Сула, Псел й Ворскла та їхніх приток, визначив фактичну лісистість цих водозборів у межах Лівобережного Лісостепу та оптимальну водоохоронну лісистість водозборів річок Оржиця, Сулиция, Суха Лохвиця, Хусть (притоки Сули); Говтва, Омельник, Грунь (притоки Псла); Орешня, Свинківка, Кобилячка (притоки Ворскли), Повна, Хотімля, Великий Бурлук, Волоська Балаклійка (притоки Сіверського Дінця); він виявив особливості розподілу лісових насаджень на водозборах зазначених річок за класами віку, відносною повнотою, класами бонітету й категоріями лісів; визначив площі корінних і похідних деревостанів у найбільш поширеніх типах лісу на зазначених водозборах. Дисертант розробив таблиці продуктивності природних і штучних дубових деревостанів у свіжій кленово-липовій діброві та штучних соснових деревостанів у свіжому дубово-сосновому суборі на досліджених водозборах річок.

Практичне значення результатів досліджень і шляхи використання. Впровадження отриманих результатів дисертаційної роботи О. Б. Бондаря в практику лісового господарства дасть змогу вдосконалити проведення лісогосподарських заходів на водозборах Сули, Псла, Ворскли й Сіверського Дінця та їхніх приток. Визначений рівень фактичної лісистості дасть змогу виявити водозбори, на яких найперше необхідно створювати нові насадження, щоб досягти рівня оптимальної лісистості. Визначено частку похідних деревостанів у найбільш поширеніх типах лісу, які необхідно замінити на корінні насадження для підвищення рівня використання лісорослинного потенціалу.

Основні положення та результати дисертаційного дослідження використовують у Харківській державній лісовпорядній експедиції під час впорядкування лісів Полтавської, Сумської та Харківської областей, а також у навчальних курсах на кафедрі лісівництва, плодоовочівництва та біології рослин Луганського національного аграрного університету з дисциплін «Лісознавство», «Лісова таксація» та «Організація і планування лісового господарства», що підтверджено відповідними довідками.

Основні результати досліджень увійшли до «Рекомендацій щодо підвищення ефективності використання лісорослинного потенціалу», які затверджені Науково-технічною радою Державного агентства лісових ресурсів України (протокол № 6 від 25.04.2018).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

Вступ викладено згідно з вимогами: обґрунтована актуальність теми, сформульовані мета, об'єкт, задачі та методи досліджень, висвітлено наукову новизну та практичну цінність отриманих результатів, тощо.

Зauważення:

1. Перелік умовних позначень і скорочень слід навести в алфавітному порядку.

2. Перший і третій пункти наукової новизни одержаних результатів не стосуються водозборів Сіверського Дінця та його приток, які також є предметом досліджень.

У розділі 1 «Особливості насаджень водозборів річок як підгрунтя ведення лісового господарства в них» проаналізовано результати вітчизняних і зарубіжних вчених щодо ролі лісів на водозборах річок; охарактеризовано фактичну й водоохоронну лісистість території; проаналізовано особливості ведення лісового господарства з урахуванням лісівничо-таксаційних особливостей насаджень на водозборах річок.

Зауважень до розділу немає.

У розділі 2 «Природні умови регіону досліджень. Програма, методика та обсяг виконаних робіт» описано ґрунтово-кліматичні умови Лівобережного Лісостепу; охарактеризовано основні об'єкти досліджень та методи досліджень; представлено обсяг виконаних робіт.

Зауваження до розділу:

1. Повидільні бази даних насаджень лісового фонду лісогосподарських підприємств, підпорядкованих Держлісагентству України, було сформовано лише для 109 водозборів річок, тоді як загалом їх було виділено в межах регіону досліджень – 118.

У розділі 3 «Видове різноманіття й типологічна структура лісів на водозборах річок» досліджено типологічну та видову структуру лісів на водозборах Сули, Псла, Ворскли, Сіверського Дінця та їхніх приток; визначено частки похідних і корінних штучних сосняків (в умовах B_2 -дС) та природних і штучних дубняків (в умовах D_2 -клД) на водозборах досліджуваних річок.

Зауваження до розділу:

1. У розділі не вказано принцип, за яким було закладено лісотипологічні профілі місцевості (рис. 3.5–3.10) на водозборах річок Харків, Мож, Боромля, Хорол, Псел і Терн.

2. У роботі не проаналізовано причини, якими обумовлена велика частка чистих сосняків (80–91 %) в умовах B_2 -дС на водозборах досліджуваних річок.

У розділі 4 «Лісівничо-таксаційні особливості та продуктивність насаджень водозборів річок» наведено результати аналізу лісового фонду на водозборах річок Лівобережного Лісостепу за класами віку, відносною повнотою, класами бонітету та категоріями лісів; розраховано таблиці продуктивності модальних штучних сосняків (в умовах B_2 -дС) та природних і штучних дубняків (в умовах D_2 -клД); визначено показники використання лісорослинного потенціалу цими насадженнями.

Зауваження до розділу:

1 Під час аналізу вікової структури деревостанів на водозборах річок Лівобережного Лісостепу дисертант розподілив їх на чотири групи класів віку: I–IV, V–VIII, IX–XII та XIII і > (рис. 4.1–4.5). Чим керувалися, виділяючи саме такі групи класів віку, а не групи віку (молодняки, середньовікові, пристиглі, стиглі та перестійні)?

2. Доцільно уточнити, за якими лісівничо-таксаційними показниками відібрано насадження в якості високоповнотних дубових деревостанів (в умовах D₂-клД) та соснових деревостанів (в умовах B₂-дС) на досліджуваних водозборах.

3. Під час аналізу деревостанів за відносною повнотою на водозборах річок Лівобережного Лісостепу дисертант розподілив їх на такі групи: до 0,40; 0,41–0,50; 0,51–0,60; 0,61–0,70; 0,71–0,80; 0,81–0,90; 0,91–1,0 (рис. 4.6–4.7). Необхідно уточнити, чим дисертант керувався, виділяючи саме такі повноти, а не високоповнотні, середньоповнотні, низькоповнотні насадження, рідколісся.

4. Незрозуміло, за яким критерієм відбиралися певні водозбори річок (табл. 4.8) для визначення рівня використання насадженнями лісорослинного потенціалу.

У розділі 5 «Лісистість і водоохоронні функції насаджень на водозборах річок» наведено карти-схеми поширення лісів на водозборах річок Лівобережного Лісостепу; розраховано показники оптимальної водоохоронної лісистості (для 15 водозборів річок) та фактичної лісистості (для 118 водозборів річок); визначено зміни показників складових водного балансу водозборів річок в залежності від рівня їх лісистості.

Зауваження до розділу:

1. З роботи незрозуміло, чим зумовлена доволі низька лісистість водозбору річки Сула (3,6 %) і відносно висока – водозбору річки Сіверський Донець (12,5 %), різниця між якими становить майже в 3,5 рази.

2. Потребує пояснення порядок визначення площі нових лісів (стор. 137), які необхідно створити на водозборах приток Сули, Псла, Ворскли та Сіверського Дінця для досягнення рівня оптимальної водоохоронної лісистості.

Загальний висновок, дисертація О. Б. Бондаря є закінченою науковою роботою. Вона викладена на 253 сторінках комп’ютерного тексту (основний текст на 144 сторінках). Структура роботи складається зі вступу, п’яти розділів, висновків, рекомендацій виробництву, списку використаних джерел (170 найменувань, з них 20 – іноземними мовами) та одинадцяти додатків. Текст добре проілюстрований 38 рисунками і 63 таблицями.

За матеріалами дисертаційної роботи опубліковано 16 наукових публікацій, із яких 9 статей та 7 тез наукових доповідей. Матеріали дисертації викладено аргументовано і в повному обсязі.

У тексті дисертації трапляються окремі стилістичні помилки, невдалі формулювання. Водночас відзначенні недоліки не знижують цінності роботи. Дисертант сформувався як фахівець в області лісівничої науки, має досвід

польових досліджень, навички камеральної обробки отриманих матеріалів, аналізу результатів та написання наукових текстів.

Дисертація виконана особисто автором на високому науковому рівні. Висновки й рекомендації виробництву базуються на аналізі значної кількості емпіричних даних з використанням сучасних статистичних методів.

Зміст автореферату ідентичний змісту дисертації й за обсягом та оформленням відповідає вимогам МОН України.

Дисертаційна робота Бондаря О. Б. «ЛІСИСТІСТЬ І ЛІСІВНИЧО-ТАКСАЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ НАСАДЖЕНЬ ВОДОЗБОРІВ РІЧОК ЛІВОБЕРЕЖНОГО ЛІСОСТЕПУ» є самостійною актуальною науковою працею і містить наукову новизну. Дисертаційна робота за науковим рівнем та отриманими теоретичними й практичними результатами відповідає вимогам п. 11 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 щодо кандидатських дисертацій, а її автор заслуговує присудження наукового ступеня кандидата сільськогосподарських наук зі спеціальності 06.03.03 – лісознавство і лісівництво.

10 грудня 2019 р.

Офіційний опонент:

доцент кафедри таксації лісу та лісовпорядкування
Житомирського національного аграрно-екологічного
університету МОН України, кандидат
сільськогосподарських наук, доцент

А. В. Вишневський

